

ITSE YLLÄPIDETTY STEREOTYPIA

Ulkopuolisten mielikuvat 1930-luvun nenetsinkielisessä kirjallisuudessa

Karina Lukin

Lo­kakuun vallankumous aiheutti Neuvostoliitossa valtavan sekavan ja väkivaltaisen sisällissodan ja sitä seuranneen liennytyksen ohella kulttuurista liikehdintää, jota on viime vuosikymmeninä käsitelty melko runsaasti akateemisessa kirjallisuudessa (esim. Stites 1989; Geldern & Stites 1995). Neuvostoliiton lukuisten alkuperäiskansojen kirjakielten ja kirjallisuuksien luominen oli osa tätä vallankumouksen jälkeistä idealistista prosessia, joka kietoutuu kommunistisen ideologian lisäksi muihin eurooppalaisiin aatteellisiin virtauksiin ja kehyksiin. Pienten ryhmien kirjallisuuden luominen kiinnittyi luku- ja kirjoitustaidottomuuden hävittämiseen, joka oli yksi Neuvostoliiton kulttuuripolitiikan keskeisiä kohtia. Tämä niin sanottu *likbez*-kampanja ei toki koskettanut vain Neuvostoliiton alkuperäiskansoja, sillä vuonna 1917 vain 28,4 % 9–49-vuotiaasta väestöstä oli lukitaitoista. Ongelmat olivat silti suurimpia juuri Siperian alkuperäiskielten parissa, joiden puhujista erittäin pieni osa osasi lukea ja kirjoittaa. (Grenoble 2003, 35.) Siperialaisilla kielillä kirjoitettu kirjallisuus luotiin siis kieliyhteisöille, joilla ei sellaista aiemmin ollut.

Kirjallisuuden luominen ja kirjallisuuden käsittäminen yhdeksi modernin yhteiskunnan enemmistön ja vähemmistöjen oikeudeksi ovat molemmat ideologian läpäiseviä näkemyksiä, jotka ylläpitävät ja uusintavat käsityksiä kirjallisuudesta instituutiona. Samalla kun tämän katsauksen kohteena olevissa teksteissä keskustellaan itse kirjallisuudesta, sen aiheiden kentästä, tehtävistä ja arvosta ja oikeudesta siihen, tullaan myös luoneeksi mielikuvia ajasta ja ihmisistä ennen kirjallisuutta. Millaista oli elämä ennen kuin kansalla oli kirjallisuutta? Millainen on kansa, jolle lukutaitoa opetetaan? Näiden kysymysten ohella neuvostokirjallisuudessa pohdittiin myös, millainen on se yhteiskunta, jossa kansalla on kirjallisuus.

Tässä katsauksessa tarkastelen joitakin tapoja hahmottaa nenetsien kulttuuria, elämäntapaa ja kehitystä 1920- ja 30-lukujen nenetsikirjallisuudessa. Nenetsien kirjallisuus kehitettiin 1920- ja 30-lukujen aikana ja ensimmäisten kirjailijoiden tuotanto muodostui pieneksi tai heidän uransa hyvin lyhyeksi. Muutamia lyhyitä proosa- tai runomuotoisia tekstejä paikallislehdissä tai kirjallisuusalan almanakoissa 1920–40-luvuilla julkaisseita nenetsejä on vain kourallinen. Nenetsien merkittävimmit kirjailijoiksi kehittyivät Nikolai Vilka, Anton Pyrerka ja Ivan Nogo, joiden

ensimmäiset tekstit julkaistiin vuosien 1937 ja 1938 aikana. He tekivät yhteistyötä Leningradissa toimivien tutkijoiden, erityisesti Grigori Verbovin ja Georgi Prokofjevin kanssa. Näistä viidestä keskeisestä toimijasta ainoastaan Ivan Nogo oli elossa toisen maailmansodan jälkeen, mutta hänkin oli luopunut kirjallisesta toiminnasta ja keskittyi politiikkaan. (Ogryzko 2003; Toulouze 2004.) Nenetsien kirjallisuuden ensimmäisiä vuosikymmeniä voikin luonnehtia intensiiviseksi, mutta traagisen lyhyiksi. Katsaukseni keskiössä on tämä tylästi loppunut ajanjakso. Tarkasteluni taustalla on löyhästi stereotypian käsite, jolla tarkoitan ”yksinkertaistavaa määritelmää toisten ryhmien kulttuuripiirteistä, joiden olemassaoloon tavanomaisesti uskotaan” ja jollaisia ihmisillä voi olla myös omasta itsestään ja edustamastaan yhteisöstä (Eriksen 2004, 344). Etnisten ja kulttuuristen stereotyyppien lisäksi tarkastelen utopistisia mielikuvia neuvostoyhteiskunnasta, jotka usein asettuvat yhteisöjä kuvaavien stereotyyppien vastakohtaksi. Käytännössä olen luokitellut kirjallisuuden (1) oppikirjamateriaaliin, (2) opiskelijoiden kirjoittamiin journalistisiin raportteihin, ja (3) kaunokirjallisuuteen, jonka puitteissa tarkastelen eritoten folkloren käyttämistä kirjallisuuden materiaalina. Katsaukseni keskeisenä ajatuksena on pohtia, miten mielikuvaa nenetseistä ja nenetsien kielestä luotiin Neuvostoliiton alkuvuosikymmeninä ja millaisessa suhteessa tämä kuva on nenetsien silloiseen kulttuuriin.

Katsaukseni keskiössä olevat nenetsit muodostavat tällä hetkellä lukumääräisesti suurimman Venäjän pohjoisista alkuperäiskansoista. Neuvostoliiton alkuvuosikymmeninä suurin osa nenetseistä eli poropaimentolaiselämää Venäjän Euroopan puoleisilla ja Länsi-Siperian tundra- ja metsätundra-alueilla. Nenetsien asuma-alueille oli 1800-luvun lopulta alkaen perustettu niin sanottuja lähetysskouluja, joissa papit tai diakonit opettivat lapsille luku-, kirjoitus- ja laskutaitoja. Näihin kouluihin päätyi lähinnä köyhtyneiden, venäläisten kylien lähellä asuvien perheiden tai orvoiksi jääneitä lapsia. Arkangelissa lapsia oli myös koetettu pakottaa kouluun, mutta sen tulokset olivat huonoja. (Bazanov & Kazanski 1936, 15–20; Slezkine 1994, 114–122.) On arvioitu, että ennen neuvostovuosia nenetsien parissa lukitaitoisia oli alle 2 % väestöstä, mihin on syytä lisätä, että lapset eivät oppineet kouluissa nenetsiä, vaan nimenomaan venäjää. Kun nenetsin kielelle luotiin kirjoitusjärjestelmä 1930-luvulla, se kehitettiin tundranenetsin pohjalta palvelemaan kaikkia nenetsin puhujia. Tuolloin metsänenetsiä, jota nykyään pidetään erillisenä kielenä, pidettiin yhtenä nenetsin murteena, ja metsänenetsin kieli sai oman standardinsa vasta vuosikymmeniä myöhemmin. Kun tässä tekstissä kirjoitan nenetsistä, viittaan tundranenetsiin.

TOXO TARA ELI OPISKELLA PITÄÄ

Neuvostoliiton pohjoinen oli alusta alkaen vähintäänkin kahdenlaisten mielikuvien ja ponnistelujen arena. Yhtäältä pohjoinen toimi trooppina, jonka karuuteen, villeyteen ja valloittamattomuuteen saatettiin sijoittaa neuvostomodernin korkeimpia ja sankarillisimpia saavutuksia (McCannon 1998; 2003; Frank 2010). Toisaalta pohjoisessa tai laajemmin Siperiassa eli lukuisia metsästyksen, kalastuksen ja poronhoidon varassa eläviä vähemmistöjä, joiden elintavat ja kulttuurit olivat räikeässä ristiriidassa uuden valtion ideologisten lähtökohtien kanssa. Hallinnollisesti tilanne oli ongelmallinen, sillä vähemmistöistä oli huonosti tietoa saatavilla: niiden kielet,

kulttuurien perustavat tiedot ja suullisen perinteen sisällöt ja rakenteet tunnettiin edelleen huonosti. Tästä johtuen ei tiedetty myöskään, miten pohjoisia kansoja tulisi valistaa.

1920-luvun aikana päädyttiin toteuttamaan politiikkaa, jossa pohjoisten kansojen valistamiseen ja kouluttamiseen tuotettaisiin omakielisiä opettajia ja muita toimijoita, joiden kanssa yhteistyössä luotaisiin myös koulutukseen tarvittavat materiaalit. Pohjoisen sivistämisestä haluttiin tehdä yksi projekteista, joka kertoisi Neuvostoliiton mahtavuudesta. Sivistäminen tuli tehdä pohjoisten kansojen omilla kielillä, minkä vuoksi kieliä piti vielä tutkia lisää. Tarvittiin siis tutkijoita, jotka pystyisivät keräämään aineistoa ja tuottamaan kielistä kuvauksia. Lenigradissa oli etnografien Lev Štenberg ja Vladimir Bogoraz ympärille kehkeytynyt yhteisö, joka toimi erinimisten etnografiaan keskittyvien instituuttien ja yliopistojen alaisuudessa ja jonka toiminta laajeni Venäjän sisällissodan jälkeen. Nikolai Vahtin (2016) on luonnehtinut tätä kokonaisuutta Bogorazin projektiksi, sillä juuri Bogoraz toimi väsymättä ja toistuviin muutoksiin sopeutumalla idean taustalla. Projektiin kietoutui niin alkuperäiskansojen ja eri alojen tutkijoiden kouluttamista, tutkimusta, kansallisuus- ja kielipolitiikan valmistelua kuin kirjallisuuden tuotantoakin. (Hirsch 2005; Vahtin 2016; Ljarskaja 2016.)

Pohjoisten kansojen näkökulmasta Bogorazin projektia on parempi hahmottaa etnografian sijasta niin sanotun Pohjoisten kansojen instituutin kautta, joka muodostaa sekä Vahtinin että Jelena Ljarskajan mukaan Bogorazin projektin toisen osa-alueen etnografisen tutkimuksen ja koulutuksen rinnalla. 1930-luvulla aiemmin Pohjoisen työläisten tiedekuntana (*Severnyj rabochii fakultet*, lyhenne *rabfak* tai *sevfak*) toimineesta opinahjosta tehtiin suoraan valtionhallinnon alaisuudessa toimiva Pohjoisten kansojen instituutti (*Institut narodov Severa*), jonka puitteissa alkoi toimia Bogorazin etnografista ohjelmaa jatkava tutkimusosasto. Pohjoisia kansoja kouluttava instituutti ja tutkimuslaitos toimivat samoissa tiloissa ja niiden opiskelijoiden ja opettajien edellytettiin tekevän yhteistyötä. Käytännössä tutkijat hankkivat sekä kieli- että muuta tutkimusmateriaalia ja alustavia tietoja kenttämätkoja varten opiskelijoilta, jotka taas saivat tutkijoilta opetusta. Yhteistyön voidaan nähdä jatkuneen noin kymmenen vuoden ajan, vuodesta 1925, jolloin ensimmäiset opiskelijat pohjoisesta ja Siperiasta saapuivat Leningradiin, aina vuoteen 1937, jolloin alkoi niin sanottu Pohjoisten kansojen instituutin tapaus (*Delo INSa*), millä viitataan instituutin läpäisseihin stalinistisiin puhdistuksiin: Suurin osa nuorista pohjoisen tutkijoista ja instituutin opettajista, jotka olivat saaneet koulutuksensa Štenbergin ja Bogorazin alaisuudessa, pidätettiin ja instituutin toiminta järjesteltiin uudestaan vuonna 1939. (Roon & Sirina 2003; Krupnik 2008; Ljarskaja 2016.) Puhdistusten ja toisen maailmansodan vuoksi toiminta pohjoisten kielten ja kulttuurien ympärillä keskeytyi moneksi vuodeksi, ja sen voi nähdä elpyneen vasta 1950- ja 60-lukujen hyvin toisenlaisessa ilmapiirissä.

1920- ja 30-lukujen yhteistyön merkittävimpana saavutuksena voidaan pitää kirjakielten ja opetusohjelmien luomista lukuisille pohjoisille kieliyhteisöille. Saavutus perustuu luonnollisesti instituutissa tehdylle työlle, mutta niin ikään Neuvostoliiton koulutuspolitiikalle, jota on pidetty Neuvostoliiton kielipolitiikan kivijalkana: ensi vuosikymmenten lait takasivat kaikille oikeuden äidinkieliseen opetukseen. Lenore

Grenoble on arvioinut, että toista maailmansotaa edeltänyt kausi oli Neuvostoliiton vähemmistökielille parasta aikaa, sillä lukuisat kieliyhteisöt saivat omat oppikirjansa ja myös opetusta omilla kielillään esimerkiksi kielessä ja kirjallisuudessa, matematiikassa ja luonnontieteissä. Toisaalta venäjänkielinen opetus tuli kouluissa pakolliseksi vuonna 1938, mitä perusteltiin yhteisen taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen takaamisella, koulutuksen merkityksellä sekä sotilaallisella puolustuksella. (Grenoble 2003, 60.)

Oppikirjojen tekemistä edelsi kirjoitusjärjestelmien luominen. Latinalaisiin kirjaimiin perustuvia kirjoitusjärjestelmiä oli luotu 1920-luvulla monille islamilaisille kansoille, joiden arabialaisiin kirjaimiin perustuvaa kirjoitusjärjestelmää oli pidetty ongelmallisena kahdesta syystä: kirjaimet yhdistivät kansat uskontoon, islamiin, minkä lisäksi ne yhdistivät kansoja myös toisiinsa sen sijaan että nämä voisivat samastua muihin neuvostokansoihin. Pohjoisten kansojen kirjoitusjärjestelmiä ryhdyttiin luomaan näiden jo tehtyjen ortografioiden pohjalta. (Grenoble 2003, 48–49.) Latinalaisen kirjaimiston valitsemisen taustalla olevat viralliset syyt olivat avoimen poliittisia: Kyrilliikkaa pidettiin tsaarinaikaisen Venäjän alistajien järjestelmänä. Neuvostoliitossa itsensä läpilyöneen marrilaisen opin mukaan kyrilliikka oli muutoinkin väistytävä kirjoitusjärjestelmä, josta venäjäkin tulisi ajan myötä luopumaan (esim. Grenoble 2003, 51). Latinalaisia kirjaimia pidettiin tieteen ja teknologian merkkeinä, jotka yhdistävät kirjoitettuja kulttuureja ja sivistyneitä kansakuntia. Latinalaisen kirjoitusjärjestelmän käyttöönotto edistäisi myös ulkomaalaisen kulttuurin hyödyntämistä myöhemmässä sosialismin kansainvälisessä vaiheessa. (Alkor 1932, 57.) Käytännössä latinalaisen kirjoitusjärjestelmän käyttö mahdollisti eurooppalaisten ja amerikkalaisten painokoneiden ja painotalojen hyödyntämisen, minkä lisäksi latinalaisia kirjaimia pidettiin tehokkaampina kirjallisuuden opetuksessa (Grenoble 2003, 50). Latinalaisen kirjaimiston käyttöönoton laajoihin perusteluihin verrattuna vuonna 1937 tapahtunut hyvin nopea siirtyminen kyrilliseen kirjaimistoon ei saanut yhtä runsaasti avoimen poliittisia perusteluja. Sen sijaan siirtymistä kyrilliseen järjestelmään perusteltiin käytännön syillä: se oli välttämättömyyksiä, sillä lukemaan opettelevat pohjoisten kansojen lapset sekoittivat äidinkieltänsä latinalaisen ja venäjän kyrillisen kirjaimiston toisiinsa. (Grenoble 2003, 50, 54.)

Pohjoisten kansojen ortografian luomisen keskeisiä kysymyksiä puitiin vuonna 1932 järjestetyssä yleisvenäläisessä pohjoisten kielten kehittämisen konferenssissa. Latinalaiseen kirjaimistoon perustunut yhtenäinen pohjoinen aakkosto (*edinyi severnyi alfavit*) oli valmisteltu Pohjoisten kansojen Instituutin tieteellis-tutkimuksellisessa seurassa, jonka toimintaan osallistui myös Leningradin Idän instituutin Pohjoisen osaston tutkijoita ja opiskelijoita. Vuoden 1932 konferenssi valtuutti Pohjoisten kansojen instituutin tieteellis-tutkimuksellisen seuran luomaan kirjakielet yhteensä 14 kielelle, joista nenetsi (samojedi) oli yksi. (Alkor & Davydov 1932, 5–6). Saman konferenssin julkaisusuunnitelmaan on kirjattu seuraavien kahden vuoden aikana julkaistavaksi nenetsien aapinen, lukukirja, kielioppi, kaksi lasten lukukirjaa ja äidinkielen tehtäväkirja. Oppikirjojen määrän ja niiden sisällön kattavuuden perusteella nenetsi oli evenkin ja tšuktšin ohella yksi parhaiten kuvatuista kielistä. Esimerkiksi saamen kielelle on tässä suunnitelmassa kirjattu vain yksi aapinen. (Alkor & Davydov 1932, 107). Nenetsin oppikirjasuunnitelmien toteuttamisesta vastasivat

käytännössä kielitieteilijä Georgi Prokofjev ja hänen oppilaansa, ensimmäinen nenetsitutkija, Anton Pyrerka (Pirja). Prokofjevin kädestä syntyivät niin aapinen kuin toisen vuoden äidinkielen lukukirjakin, mutta hän tuotti myös nenetsin kieliopin. (Prokofjew 1932; 1933; 1934; Prokofjew et al. 1935.)

Nenetsin kielen aapiset ja äidinkielen oppikirjat ovat nenetsinkielisen kirjallisuuden ensimmäisiä teoksia. Ne noudattavat poikkeuksetta utopistisen kronologian mallia, joka yhdistelee tekstiin sitä tukevaa kuvitusta. Teksti ja kuvat luovat kirjan mittaisen kertomuksen, jossa nenetsit on kuvattu yhdellä tavalla ja vallankumous, siihen johtavat muutokset ja niiden tulokset toisella. Parhaimmin kaava tulee esille Prokofjevin vuoden 1932 aapisessa *Jadej wada (Uusi sana)*, jonka alussa lukemaan opetteleville lapsille esitellään heille oletetusti läheisiä tunturissa elämiseen liittyviä esineitä ja toimia: kirjassa kuvataan rekiä, veneitä, metsästys- ja kalastusvälineitä, eläimiä ja kaloja. Kirjan ensimmäinen pidempi teksti kertoo Leninistä. Tämän jälkeen kirjan tekstit keskittyvät ainoastaan neuvostoelämään nenetsien asuma-alueilla ja kaupungeissa. Teksteissä kuvataan *arttelia*, joka toimi Siperiassa kolhooseja edeltävänä taloudellisena yhteisönä, paikallisen neuvoston toimintaa, Narjan-Marin kaupunkia, tehdasta ja isoja laivoja. Jo nämä tekstit johdattavat aapisen lukijat sekä paikan että ajan suhteen toisaalle: tundran käsitöistä kaupunkiin ja tehtaiisiin; perinteisestä elämäntavasta sosialistiseen valtioon. Seuraavat tekstit kuvaavat koulua ja kulttuuritaloa, muutoksen pääasiallisia välineitä, sekä sairaalaa ja Pohjoisen komiteaa, jotka auttaisivat pohjoisia kansoja kehittymään. Näissä neljässä tekstissä ajallinen siirtyminen tuodaan esille myös suorasanaisesti. Esimerkiksi Koulu-luvussa todetaan:

Syenyana, parenggoda malygana, nyenca jaxana skola janggus.

Sowet ngesonggad husuweyi tenz skola tanya: luca skola, ngisma skola, nyenca skola.

Mal manzarana ngacyeki toxodaja!

Sawambowna toxodaja!

Aiemmin tsaarinaikoina nenetsien mailla ei ollut kouluja.

Neuvostoajoista alkaen kaikilla on koulu: venäläinen koulu, komikoulu, nenetsikoulu.

Kaikki työläislapset opiskelkoot!

Opiskelkoot hyvin! (Prokofjev 1932, 31.)

Kulttuuritalosta ja Pohjoisen komiteasta kertova teksti asettaa niin ikään tsaarin- ja neuvostoaikaisen yhteiskunnan eksplisiittisesti vastakkain. Implisiittisesti samaa asetelmaa heijastaa myös lääkäristä kertova teksti, jossa korostetaan lääkäreiden, sairaaloiden ja hygienian ylivertaisuutta suhteessa šamaaneihin ja kotien sekä nenetsien pukeutumisen oletettuun likaisuuteen. Kyseisenlainen kronologia, joka yhtäältä asettaa menneen ja oletetun nykyhetken vastakkain, mutta toisaalta käytännössä nykyisyyttä kuvatessaan viittaa tulevaisuuteen, oli neuvostouudistusten pysyvä trooppi ja myös käytännön toiminnan kaava: utopistinen, kommunistinen tai sosialistinen maailma oli tulevaisuudessa, minkä avulla perusteltiin toistuvia, uusia uudistuksia ja rajujakin hallinnollisia toimia (Ssorin-Chaikov 2013, 118–119). Menneisyyden kuva vastasi usein nykypäivää niin kuin ensimmäisissä

koulukirjoissakin. Niiden kuvat tundralla asuvista nenetseistä esittävät koululaisten vanhempien arkipäivää. Utopistisen kronologian malli ei ole ainoastaan ajallinen trooppi, vaan siihen sisältyy myös arvohierarkia, jonka mukaan kuvatus menneisyyden arvo on alhaisempi kuin neuvostoutopian. Äärimmäisen myönteinen kaupunkiin, koneisiin ja neuvostoyhteiskunnan koneistoon liitetty mielikuva jättää nenetsien arkisen elämän kuvauksille ja teksteille kielteisen arvon. Tundran elämä samaistuu tsaarinaikoihin, jotka ovat jo väistyneet, ja sen mukana väistyy myös siihen liitetty elämäntapa.

Ensimmäiset nenetsinkieliset kirjat, joiden avulla ensimmäiset nenetsit oppivat kirjoittamaan ja lukemaan omalla äidinkielellään, kuvaavat nenetsien omaa kulttuuria stereotyyppisesti tundralla elämisen ja siihen liitettyjen elinkeinojen kautta ja arvottavat tämän elämäntavan negatiivisesti. Tämän lisäksi oppikirjoissa heijastuu vahvasti yksikielisyyden ideologia, mikä tulee selkeästi esiin myös yllä olevasta esimerkistä. Tekstissä halutaan mitä ilmeisimmin tuoda esiin leniniläisen kieli- ja kansallispolitiikan tasa-arvoisuus, mikä heijastui parhaiten juuri omakielisen opetuksen ja kirjallisuuden tuottamisessa. Samalla tekstissä tullaan myös paljastaneeksi ajatteluun läheisesti liittyvä yksikielisyyden ideaali, kun se erottelee koulut toisistaan niissä käytettävien opetuskielten perusteella. Valitettavasti neuvostovuosien kouluopetuksen käytännöistä ja kokemuksista ei ole tutkimuksia ja tietoa saatavilla, mutta tällaiset viittaukset herättävät aina kysymyksen siitä, miten opetus käytännössä järjestettiin niissä lukuisissa Pohjois-Venäjän ja Siperian kouluissa, jotka olivat koostumukseltaan monikielisiä ja joiden koululaisistakin moni osasi vähintään kahta kieltä.

Neuvostoliiton kielipolitiikka ja koulutusjärjestelmä toteuttivatkin mallia, jota on kutsuttu viime aikoina yksikielisyyden standardiksi (Yildiz 2012; Laakso 2011). Sen puitteissa tuotettiin ensin vähemmistöille omakieliset kirjallisuudet ja oletettiin kirjailijan kuuluvan aina johonkin tiettyyn yksikieliseen yhteisöön, joka nivoutui hänen äidinkieleensä. Vastaavasti kirjailijan oletettiin kirjoittavan omalla äidinkielellään, eikä esimerkiksi kuvaavan kielen todellisia käyttötapoja ja moninaisuutta. Kirjallisuuksia käännettiin kansojen välisen ymmärryksen lisäämiseksi vähemmistöjen kielistä venäjään, jonka oletettiin olevan 1930-luvun lopulta alkaen neuvostoyhteiskunnan yhteinen kieli. Näin venäjänkielisissä käännöksissä voitiin tuoda esiin neuvostokansojen kirjallisuuksien moninaisuus, mutta vastaavaa variaatiota ei tuotettu millään muulla neuvostokielellä.

TAIGAN JA TUNDRAN RAPORTTEJA

Ensimmäiset pohjoisten kansojen opiskelijoiden kirjoittamat tekstit ilmestyivät jo ennen omakielisiä oppikirjoja *Taiga i tundra* -lehden (*Taiga ja tundra*) ensimmäisessä numerossa ja julkaisussa *O našei žizni* (*Elämästämme*) vuonna 1928. Kirjan esipuheessa sen toimittaja A. Podgorskaja kertoo, että samankaltaisia tekstejä oli aiemmin julkaistu instituutissa vihkosina ja seinälehtinä lukuvuoden 1928/29 aikana (Podgorskaja 1929, 1). *Taiga ja tundra* oli Pohjoisten kansojen instituutin toimijoiden ja opiskelijoiden yhteinen julkaisu, jossa kerrottiin pohjoisen elämästä, taloudesta, instituutin toiminnasta ja julkaistiin opiskelijoiden keräämää tai kertomaa folklorea. *Elämästämme* sen sijaan oli yksittäinen kokoelma, joka

oli tarkoitettu pohjoisen venäjää osaaville koululaisille lukemistoksi. Se on ulko-asultaan vaatimaton – koneella kirjoitettu ja käsin koristeltu – verrattuna painettuun *Taiga ja tundra* -julkaisuun. Molemmissa on tuotettu sekä oppikirjoista että myöhemmin tässä katsauksessa kuvattavista kirjallisuusjulkaisuista poikkeavia tekstejä. Niiden aihepiiri pysyttelee muiden julkaisujen tavoin pohjoisessa ja sen sosialistisessa muutoksessa, mutta kirjoittamisen tapa on raportoiva ja toteava. Tyyllillisesti näiden venäjänkielisten tekstien tarkoitus lieneekin ollut tuottaa journalistista ilmaisua ja harjoitella sitä. Toisaalta jotkut tekstit ovat hyvin lähellä myös (auto)etnografista kuvausta. *Elämästämme*- ja *Taiga ja tundra* -julkaisujen tekstit osoittavatkin selvästi sen, miten moniaalle Pohjoisten kansojen instituutin toimijoiden oli venyttävä. Opiskelijoiden oli opittava kirjoittamaan, mutta ei riittänyt, että he kertoisivat mitä tahansa. Instituutin oli tärkeä tuottaa toimijoita, jotka osaisivat kuvata nimenomaan pohjoista. Toisin sanottuna opiskelijoita ohjattiin kertomaan omasta elämästään, lapsuudestaan, kotiseuduistaan ja niiden elinoloista. Tämän lisäksi elinoloja oli osattava kuvata sosialistisen ideologian mallien mukaan. Opiskelijoiden pitikin olla tekstejä kirjoittaessaan hyvin tietoisia niistä kotoisen elämänpiirin yksityiskohdista ja kokonaisuuksista, joita olisi sopiva kuvata neuvostojulkaisuudessa – ja niistä, joita ei voisi. Lisäksi heidän piti taitaa se kehys, johon kuvaukset tuli istuttaa. Esimerkiksi uskontoa pystyi kuvaamaan, kunhan sen teki oikein:

Samojedien toimittama uhri

Haluaisin kirjoittaa teille lyhyen tarinan taikauskostamme ja pimeydestämme.

Lähdin kerran tammikuussa tundralle tapaamaan samojedeja, saavuin yhden kodalle ja siellä lyötiin rumpua. Kun tämä oli loppunut, kysyin: "Mitä teillä tapahtuu tänään?". Minulle vastattiin: "Tyttäreemme sairastui tänään ja löimme rumpua kysyäksemme jumalaltamme, paraneeko hän. Jumala vastasi meille: 'Uhratkaa minulle valkoinen poro.'" Silloin sanoin: "Ja mitä teette, jos teillä ei ole valkoista poroa?" "Menemme toiselle kodalle ja ostamme valkoisen poron ja annamme valkoisesta kaksi poroa ja viemme sen paikalle, jossa pitää uhrata." Ihmettelin kovasti.

Tuttavallani oli valkoinen poro. Se vietiin paikalle, jossa samojedit uhraavat jumalalleen, se kiinnitettiin puuhun ja sitä alettiin kuristaa. Poro kaatui polvilleen, silloin sitä lyötiin otsaan niin että se kuoli. Se teurastettiin ja sen nahka ja pää ripustettiin puun latvaan. Osa lihasta syötiin paikan päällä, osa keitettiin ja syötiin keiton kanssa, mutta ilman suolaa, osa lihasta ripustettiin puuhun ja jätettiin sinne. Niin samojedit rukoilivat terveyttä sairaalle. Ei tietenkään edes tarvitse selittää, että kaiken syynä on se, että samojedit ovat pimeä ja lukutaidoton kansa. Mutta neuvostovalta huolehtii kovasti heidän sivistämisestään ja varmasti pian uhreja ei enää suoriteta. (O našei žizni 1929, 16.)

Esimerkki noudattaa samaa kronologista mallia kuin oppikirjojenkin rakenne. Vastakkainasettelu yhdistyy tulevaisuuden kuvaan, jossa kaikki on vielä paremmin. Tässä tekstissä vastakkain asettuvat tämän päivän samojedien eli nenetsien suorittamat uhrit ja niiden vääjämätön väistyminen tulevaisuudessa. Esimerkistä on hyvä huomata, että uskonnollisuus ei ollut sinänsä kielletty aihepiiri ateistisessa Neuvostoliitossa, mutta sitä tuli käsitellä kielteisessä valossa, minkä lisäksi uskonnon elementtien poistumisesta tulevaisuudessa oli hyvä mainita. Tekstien piti siis

kirjoittaa Neuvostoliitossa tapahtuvasta tai tapahtumassa olevasta käytännön elämän ja tapojen muutoksesta, joka tulisi johtamaan moderniin ja tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Tässä yhteydessä onkin mielenkiintoista todeta, että toisin kuin oppikirjamateriaalissa ja kaunokirjallisuudessa, *Taiga ja tundra* -lehden artikkeleissa voidaan nähdä myös kriittisyyteen viittaavia äänenpainoja 1930-luvun edetessä, kun ne viittaavat toteutumattomiin tavoitteisiin tai tulevaisuudessa tehtäviin uudistuksiin.

Elämästämme ja *Taiga ja tundra* -julkaisuissa on myös toinen mielenkiintoinen piirre, joka liittyy niiden tuottamisen tapaan. *Elämästämme*-julkaisussa ei mainita sen lukuisten lyhyiden tekstien yhteydessä niiden kirjoittajien nimiä. Tekstejä onkin työstetty yhteisissä kirjallisuus- tai kirjoittamispiireissä, kuten Podgorskaja esipuheessaan toteaa. Esipuheessa tuodaan esiin myös joidenkin aktiivisten opiskelijoiden nimet, mutta lukija ei voi aina yhdistää tekstiä ja kirjoittajaa toisiinsa, sillä tekstien yhteydessä on mainittu ainoastaan kirjoittajan kansallisuus. Esimerkiksi nenetsikirjoittajista kokoelman esipuheessa on mainittu Talejev ja Vanjuta (ilman etunimiä), mutta epäilemättä kokoelmassa on muidenkin nenetsien tekstejä. Kirjallisuuspiirit, joissa käsiteltiin, kommentointiin ja muokattiin yhdessä niihin osallistuvien tekstejä, olivatkin tyypillisiä etenkin varhaisessa neuvostokirjallisuudessa: ei ainoastaan pohjoisten kansojen, vaan muidenkin aloittelevien kirjailijoiden parissa. (Howell 1992, 108–109.) Toiminnassa kirjallisuuspiirien opettajien rooli korostui, mikä käy ilmi *Elämästämme*-kokoelmassakin, jossa toimittajan nimi on selkeästi esillä ja tulee alussa monesti mainituksi, mutta itse kirjoittajat hukkuvat esipuheen listaan ja edustavat itsensä sijasta lähinnä omaa etnistä yhteisöään.

OMAKIELINEN KIRJALLISUUS JA SUULLINEN PERINNE

Varsinaisen pohjoisten kansojen kaunokirjallisuuden voidaan nähdä syntyneen koulutuspolitiikan sivutuotteena, sillä kirjakielten luomisen ensisijaisena tavoitteena oli omakielisen opetuksen takaaminen. Yhtä kaikki 1930-luvulla kannustettiin pohjoisten kansojen edustajia myös kirjoittamaan muutakin kuin oppikirjatekstejä ja journalistisia raportteja. Kirjakielen ja kirjallisuuden luomisen taustalle voidaan hahmottaa yleinen eurooppalainen kieli-ideologia, jonka mukaan kielen, kulttuurin ja etnisen ryhmän välistä sidettä pidettiin itsestään selvänä (Gal 2009; Irvine & Gal 2000). Kieli-ideologia perusteli kansakuntien olemusta, mutta se synnytti myös aiemmasta käsityksestä poikkeavan ideaalin yksikielisydestä sekä yksilön että kansakunnan ilmaisun ideaalina (Yildiz 2012). Kieli-ideologia ilmenee selkeästi Neuvostoliiton yleisessä kielipolitiikassa, jossa nimenomaan kieli nähtiin etnisyyden (tai kansallisuuden) pääasiallisena kriteerinä. Tästä seurasi yllä kuvattu politiikka, joka korosti, että jokaisella etnisellä ryhmällä tuli olla oma kirjakieli (Grenoble 2003, 45; Alkor & Davydov 1932). Ideologian rinnalla on kulkenut käsitys siitä, että kirjakieli ja kirjallisuus ovat merkittäviä yhteisöä ylläpitäviä, sitä esittäviä ja kehittäviä instituutioita. Suullisella perinteellä on tässä ideologiassa ollut oma roolinsa ennen kaikkea yhteisön ominaislaatua tahattomasti ilmaisevana sanataiteena, jonka on nähty eroavan kirjallisuudesta tekijyyden, ainutlaatuisuuden ja ilmaisun esteettisyyden sekä tekstuaalisen tietoisuuden suhteen. (Ks. Goody 1987; Ong 1982; Bacchilega 2012.)

Suullisen perinteen on voitu nähdä edustavan jonkinlaista kirjallisuuden esiasetta, mutta se on tarjonnut myös teemoja kirjallisuuden kehittämiseksi. Neuvostoliitossa kirjallisuuden ja perinteen välistä erottelua on käsitelty virallisella tasolla eniten Maksim Gorki. Hän toimi Neuvostoliiton kirjailijaneuvoston puheenjohtajana vuodesta 1934, jolloin ensimmäinen kirjailijakongressi järjestettiin. Gorkin puheita julkaistiin useissa lehdissä ja kokoelmissa ja niihin viitattiin ahkerasti. Kiistatta vaikutusta on ollut sillä, että Gorki totesi monesti, että kirjailijoiden tulisi kääntyä *oman* perinteensä pariin kerätäkseen sitä, etsiäkseen sieltä ymmärrystä ja mahdollisia aiheita omiin teksteihinsä (esim. Gorki 1934). Yksikielisyyteen nivoutui siis myös käsitys omakielisen perinteen arvosta kunkin kirjailijan omana varantona. Gorkin puheista välittyy myös neuvostokirjallisuuteen liittyvä *modaalinen skitsofrenia*, jolla sosialistista realismia tutkinut Katherine Clark (1981, 36–37) on avannut sitä ristiriitaisuusien verkostoa, jota neuvostokirjailijoiden edellytettiin kutovan kirjallisissa töissään. Tekstien piti olla muodoltaan yksinkertaisia, mutta siltikin niiden piti yhdistellä monimutkaisella tavalla eri lajeja ja juonia; kuvauksen piti olla realistista ja samalla pyrkiä sankarillisuuteen ja myyttisyyteen. Gorkin puheissa vastaavanlainen modaalinen skitsofrenia on läsnä, kun hän yhtäällä toteaa, että folklore ja kirjallisuus ovat yhtä ja toisaalla kehottaa pyrkimään menneisyyteen kuuluvan folkloren käyttämiseen kirjallisuuden materiaalina. (Gorki 1934.) Taustalla on ajatus siitä, että folkloressa kansa, ja tässä ennen kaikkea työläiskansa, ilmaisee itsensä puhtaimmillaan ja ero kirjallisuuden ja folkloren välillä on syntynyt sosiaalisen eriytymisen tuloksena. Neuvostoideologia halusi hyödyntää kirjallisuutta välineenä, mutta erottaa sen siitä hierarkkisesti korkeammasta asemasta, joka sillä oli: neuvostokirjallisuuden piti olla kansanomaista, mutta silti tähänastisen maailmankirjallisuuden paras tuotos. Näiden välillä ei tulisi olla ristiriitaa. (Esim. Piksanov 1938, 171–176; Clark 1981, 147–152.)

Kirjailijat kuitenkin suhtautuivat folkloreen eri tavoin. Käytännössä alkuvuosien neuvostoteksteissä suullinen perinne näyttäytyy vain yhtenä varantona, josta kirjoittajat ammentavat esimerkiksi arkipuheen ja rakenteen tasolla merkityksellisten sosialistisen realismin mallien ohella. On myös huomattavaa, miten edellä käsitellyssä oppikirjamateriaalissa ei juurikaan tuoda esiin suullista perinnettä tai jos tuodaan, se sijoitetaan kielteiseksi käsitteellistetyn piiriin esimerkiksi silloin, kun šamanismi ja lääketiede asetetaan vastakkain. Kaikki folklore ei siis ilmaissut kansan puhdasta työläismentaliteettia eikä edustanut vallankumousromantiikkaa. Tuodakseni esiin erilaisia suhtautumistapoja esittelen seuraavaksi kahden keskeisimmän 1930-luvun nenetsikirjailijan, Nikolai Vilkan ja Ivan Nogon tekstien suhteita suulliseen perinteeseen.

Leningradissa koulutuksensa saaneista nenetsikirjailijoista eniten kiitosta lienee saanut Nikolai Vilka, jonka esikoisteos *Ngoxona/Na ostrove* (*Saarella*, Vilka 1938a) tuli kolmanneksi Valtion kirjallisuuskustantamon pohjoisten kansojen omakielisen kirjallisuuden kilpailussa. *Saarella*-teosta seurasi *Marja* (Vilka 1938b), jonka oli tarkoitus saada itselleen jatko-osa, minkä Vilkan varhainen kuolema kuitenkin esti. Molemmat kirjat ovat lyhyitä, novellinomaisia tekstejä, jotka keskittyvät nenetsien elämään vallankumousta edeltävinä aikoina ja vallankumouksen murroksessa. Vilkan tekstit eroavat muista aikalaisten teksteistä hyvin selvästi niiden kielen käytön tapojen suhteen. Hän on ollut hyvin tietoinen eri puheen ja

laulun tapojen upottamisen suhteen, minkä vuoksi hänen teksteistään nousee esiin hämmästyttävä panoraama nenetsien suullisen kulttuuriin. Esimerkiksi *Saarella* on juonirakenteeltaan puhtaasti sosialistista realismia, jossa esitetään nenetsipojan ja hänen perheensä elämä ja matka köyhistä, poronsa aiemmin venäläisille poronmistajille menettäneistä metsästäjistä ja riiston uhreista kohti oman elämänsä aktiivisia toimijoita, jotka perustavat Novaja Zemljan saarelle oman kommunistisen yhteisön. Juoni asettuu vaikeuksista Katerina Clarkin hahmottaman neuvostoliittolaisen kasvukertomuksen kaavaan, jossa yksilö ja hänen mukanaan koko yhteisö kohoaa tiedostamattomuuden ja osattomuuden tilasta kohti tietoisuutta luokka-asemastaan ja sen korjaamisesta (Clark 1981, 162–176). Vilka on tuonut tekstiin runsaasti vertauksia, metaforia ja lajiupotuksia nenetsien suullisesta perinteestä ja puhetavoista, esimerkiksi vanhempien käyttämiä formulaisia ilmauksia lapsia kasvatettaessa.

Jotkut lajiupotukset ovat luoneet romaaneihin merkityksiä, jotka eivät kenties avautuneet kaikille neuvostolukijoille. Kuvatussaan *Saarella*-romaanin päähenkilön, Tabilon, saapumista Moskovaan, Vilka käyttää paralleelista ilmaisua ”Syidya xewxana tyordo’ tyor’, myadorta’ myadorngga” eli ’Molemmiin puolin huutajat huutavat, kerjääjät kerjäävät’ (Vilka 1938a, 26). Ilmaisun rinnastuu nenetsien epiikan tuonelanmatkakuvauksiin, joiden toistuvana, matkan vaaroista ja kammottavuudesta kertovana formulana on käytetty ilmaisua ”Syidya xewxana syudaba’ syuda’, yadarta’ yadarngga” eli ’Molemmiin puolin viheltäjät viheltävät, itkijät itkevät’ (esim. Castrén 1940, 153). Päähenkilön matka ja opiskelu Moskovassa on kuvattu romaanissa kauttaaltaan hyvin kielteisenä ajanjaksona, jota leimaavat yksinäisyys, koti-ikävä, vierauden kokemus ja keskustelut, joiden aikana Tabilo huomaa, miten nurjasti venäläiset suhtautuvat nenetseihin. Kaupunkielämän kiireisyys, likaisuus ja sen yhteisöllisyyden puute ovat voimakkaassa ristiriidassa matkaa edeltävän Novaja Zemljan nenetsiyhteisön arkipäivän kuvauksiin. Matkalta kotiin palaava Tabilo kohtaa saarellakin kaoottisen, tsaarinvallan huonoja puolia puolillaan olevan kylän, jossa toimi kirkko pappeineen ja lähetyskouluineen, jonne muutti yhä enemmän nenetsejä, ja jossa kävi yhä enemmän kauppiaita, jotka huijasivat aina vain suoraviivaisemmin enemmän ja enemmän juopottelevia metsästäjä-kalastajia. Vilkan paralleeliset formulat eivät liitä kaupunkia ainoastaan tuonelaan ja sen vaaraan, vaan myös tsaarinaikaiseen Venäjään, jonka kielteinen kuva oli yksi varhaisen neuvostoromaanin keskeisistä troopeista. Paikat ja tilat eivät saakaan myönteisiä tai kielteisiä arvoja itsessään, vaan aika määrittää niitä: tsaarinaikainen kaupunki oli tsaarinaikaisen kylän rinnalla negatiivinen tila, jonka neuvostovalta tulisi muuttamaan.

Juuri nenetsien alkoholinkäyttö esitetään tsaarinaikaisen Venäjän kuvauksissa toistuvasti kielteisessä valossa. Romaanin *Marja* loppupuolella kuvataan, miten Novaja Zemljalla asuvat nenetsit käydessään kauppa norjalaisten kauppiaiden kanssa juopottelevat ja alkavat laulaa henkilökohtaisia lauluja. Tässä Vilka on tuottanut nenetsien suullisen perinteen upotuksilla merkityksiä niin, että ne avautuvat nenetsikulttuuria tuntemattomillekin lukijoille. Romaanin päähenkilö Ngawo Pirkana laulaa:

Сидя нинекавэй хардэй понггэйнов,
Ябеняков ханэй сими хаивэхэй!
Мань тарця нгэсей нгэрцудами
янгу.
Мэтин панын иб' нгэрьивась,
мэцудув янгу.
Сяркахаван нена харвадм.
Нгэрцудув янгу!
Нгули' нгарка'я харад хэвувна мань
ядавэдм
Харад хэвхана вэсако луце'э ярнга
пэта.
Мань тарем мадм: — Ирикэ! Сянган
нгавод сянган?
Вэсако луце'э манзь хана:
— Лоп самоед, пинякуна хурцу!
Тяхакуна мэ!
— Ярмаханан пыдар нгамгэ сер?
Мань тарем мадм:
— Серкавав серм, серми вуни тая!
Тэри нгапцан юнар' нидам.
Вэсако луце'э манзь ханада:
— Илеван сер' нгопой нюев.
Тикыхэрто' палытанангэ ханаванзь
пэрнга!
Тикы тарця нгэсь мань тарем мадм:
— Ирикэ, мадма, нюнд е'эйнгэ мань
Хэхэдама, палытанангэ!
Хэбяни нгэсонд и' сяркам сая' нёр
сая'!

Kaksi isoveljeäni talojen välissä
Humalassa ollessani jättivät minut!
Siinä ollessani minulla ei ollut juotavaa.

Vaatteeni olisin juonut, ei olisi ollut
vaatteita.
Kovasti halusin juotavaa. Juotavaa ei ole!

Kuljen suurensuuren kylän reunoilla

Kylän rajalla venäläisukko itkien tekee
puita.
Sanon: "Ukko! Mitä suret?"

Venäläisukko sanoo:
„Lappalaissamojedi, muualla metelöi.
Mene pois!
Kyynelistäni mitä välität?"
Minä sanoin:
„En mitään!
Näin ollessani kyselen vain."
Venäläisukko sanoo:
„Minulla on elossa yksi poika.
Tämän sotilaaksi ottavat"

Siihen minä sanoin näin:
„Ukko, sanon, poikasi sijasta minä
lähden sotilaaksi!
Ennen lähtöäni älä säästele vodkassa!"

(Vilka 1938b, 31–32.)

Henkilölaulu on osa henkilölaulujen sarjaa, jossa laulajat muistelevat omia humalatiloihinsa ja viinanlöytämisyrittänsä. Romaanissa nenetsien juominen esitetään kauttaaltaan kielteisessä valossa ja nämäkin laulut on kehystetty yhtäältä paheksunnalla – kertoja huomauttaa, että juhlivien vanhempien lapset jäävät vaille huolenpitoa juomisen aikana – ja toisaalta sosialistisella retoriikalla, jonka puitteissa todetaan, että norjalaiset kauppiat käyttävät alkoholia yhtenä huijaamisen välineenä juottaessaan nenetsejä ja viedessään näiltä sen jälkeen turkikset pilkkahintaan. Myös henkilölaulut on mahdollista tulkita samankaltaisessa tuomitsevassa kehityksessä: humalaisten nenetsien hölmöinä juttuina, jotka tekevät heistä naurunalaisia. Laulut kertovat myös nenetsien kohtaamisista venäläisten kanssa ja niihin sisältyy aina jonkinlainen traaginen elementti, mikä on osa henkilölaulujen geneeristä luonnetta. Yllä olevan laulun nenetsi on niin viinanhimoisen, että lupaa mennä venäläismiehen pojan puolesta armeijaan. Mutta eikö laulu olekin myös paitsi ironinen viittaus viinanhimon aiheuttamista mahdollisista kohtaloista, myös venäläisten kielteisten asenteiden reflektointia ja nenetsien alempaan asemaan sopeutumisen

kritiikkiä? Vilka kommentoi sitä, että venäläiset vähättelevät nenetsejä kutsumalla heitä *samojedeiksi*, toisin sanoen termillä, johon liittyy pejoratiivisia merkityksiä. Henkilölaulujen sarja synnyttää kenties voimakkaamman mielikuvan niiden reflektiivisestä tasosta kuin yksittäinen laulu. Niiden avulla Vilka on upottanut romaaniinsa sosialistisen realismin ohi kulkevan kritiikin kehän, joka ei perustu entisen ja tulevan, tsaarinaikaisen ja neuvostoaikaisen, vastakkainasettelulle, vaan nenetsien omalle itseymmärrykselle heidän sijastaan yhteiskunnassa.

Perinteisen ja modernin ristiriita leimaa koko neuvostokirjallisuutta, etenkin alkuvuosikymmenten tekstejä, joissa puhdas idealismi saattoi ohittaa arkielämän karut yksityiskohdat. Kommunismien perustamisen ja kehittämisen reflektointi tapahtui kirjallisuudessa – ja yhteiskunnassakin – vasta myöhemmin, 1950–70-luvuilla (Clark 1989, 77–89). Onkin syytä pitää mielessä, että vaikka 1930-luvun tekstit kertovat ikään kuin 1920-luvun yhteisöistä, on niiden aikaperspektiivi silti tulevaisuudessa. Tekstit kuvaavat utopioita, mutta menneessä muodossa. Ne esittivät kuitenkin usein perinteisen ja modernin elämän tai menneen ajan ja tulevan sosialismin ristiriidan selkeämmin ja suoremmin juonen ja kielen välisen yhteyden avulla kuin myöhempi neuvostokirjallisuus. Kirkkaimpia esimerkkejä tällaisesta kielen ja juonen välisestä yhteisymmärryksestä ovat Ivan Nogon näytelmätekstit. Nogo julkaisi kaksi näytelmää: Ensimmäinen *Tadebya/Šaman (Šamaani)* julkaistiin Leningradissa ja sitä on esitetty ainakin Nenetsien piirikunnan pääkaupungissa Narjan-Marissa. Toinen näytelmä *Vavlyo Nenyang* sai ensi-iltansa vuonna 1940 Jamalin Nenetsien piirikunnan pääkaupungissa Salehardissa. Nogo oli itse kotoisin Salehardista, missä toinen näytelmä myös julkaistiin vuonna 1938. Yrityksestä huolimatta – ja mitä ilmeisemmin sekä Pohjoisten kansojen instituutin puhdistuksesta että toisesta maailmansodasta johtuen – tekstiä ei saatu julkaistuksi Leningradissa. Nogon kolmas käsikirjoitus *Nyurtei temdortawa Salyan Xardaxana/Per-vaja trgovlya v Saleharde*, (Ensimmäiset Salehardin markkinat) jäi julkaisematta. (MVK: Nogo 1937; MAERAN 2.1.146; MAERAN 2.1.145.)

Julkaistuista käsikirjoituksista molemmat ovat puhtaasti sosialistista realismia edustavia agitaationäytelmiä. *Šamaanin* tarkoituksena on selvästi ollut tuottaa uskonnonvastainen ja erityisesti šamaanien vastainen näytelmä, joka vakuuttaisi sen katsojat siitä, että šamaanit ovat heitä huijaavia luokkavihollisia. Näytelmä loppuu siihen, että sen nenetsiyhteisö päättää siirtyä elämään neuvostoelämää. *Vavlyo Nenyang* taas on historiallinen näytelmä, jonka tapahtumat viittaavat oikeisiin historiallisiin tapahtumiin. Näytelmän päähenkilö, Vavlyo Nenyang, oli 1800-luvun puolivälissä nenetsien poroja varastanut ja paikallista hallintoa vastaan hyökkäyksiä suunnitellut nenetsikapinallinen. Nenyang on hahmona kiehtonut pohjoisen väestöä, jonka suullisessa perinteessä hahmo esiintyy niin rosvona kuin sankarina. Virallisten dokumenttien mukaan Nenyang hyökkäsi hallintoa vastaan, vangittiin, pakeni ja suunnitteli toista hyökkäystä, minkä epäonnistuttua hänet karkotettiin vankileirille. Nenyanggista kirjoitettiin jonkin verran jo 1800-luvulla, mutta vasta neuvostovuosina hahmon ympärille kertyi runsaasti tekstejä, joista suurin osa on venäläisten kirjoittamia. Nogon näytelmässä Nenyanggista muovataan nenetsien vapaustaistelija, joka typistyneen hyökkäyksensä ja pidätyksensä jälkeen lupaa, että kansa on vielä kostava valtaapitäville. Paitsi sosialistista realismia, Nogon näytelmä myötäilee neuvostovuosina tehtyjä uusia historiallisia tulkintoja

Nenyanggista. (Barš 1881; Kornijenko 1932; Budarin 1964; Rotšev 1979; Puška-reva 2000; Kvašnin 2015.) Niillä on ollut huomattava vaikutus nenetsien ja muiden paikallisten käsitykseen Vavlyo Nenyaggin hahmosta.

Nogon kirjoitustapa eroaa huomattavasti Vilkan tavasta, mikä voidaan palauttaa myös näytelmän genreen sinänsä. Ero tulee selkeimmin esiin tavassa, jolla ristiriita vanhan ja uuden välille synnytetään. Jos Vilka tuntuu myötäilevän vanhan elämän olemisen ja puhumisen tapoja, Nogo ei halua tuoda niitä esiin niiden omilla ehdoilla lainkaan. Tämä on sitä huomattavampaa, kun pidetään mielessä, että molempien julkaistujen näytelmien teemat kiinnittyvät tavalla tai toisella nenetsien perinteeseen, šamanismiin tai suulliseen kerrontaan, jossa on hyvin paljon viitteitä Vavlyo Nenyanggista. Lisäksi esimerkiksi Grigori Verbov, joka toimitti ja käänsi näytelmät venäjäksi, mainitsee Nogon tuntevan oman kansansa suullisen perinteen hyvin ja osa hänen kirjailijan kuvaansa on syntynyt juuri perinteisten teemojen käsittelijänä. Miten Nogo sitten onnistuu välttelemään nenetsien suullista perinnettä? Hän kuvaa sitä ulkopuolelta käsin, käyttäen hyväksi stereotypioita. Esimerkiksi *Šamaani*-näytelmässä Nogo kuvaa, miten šamaani ottaa selvää, mistä hänen luokseen saapuneiden Ivan Timofejevitsin ja tämän vaimon epäonni johtuu. Rituaalin kuvauksessa ei ole sanaakaan nenetsien šamanistisesta runoudesta, vaan koko rituaali on kuvattu venäjäksi, jota Nogo käyttää näytelmissään sivuteksteinä usein eri kohtausten alussa.

Шаман. (Обращаясь к Ваньке). Рьдар male towənaru. Tikawahanana' равна' tara. (К жене). Wənekəmd pin šarajir.

(Марья отвязывает собаку и уводит ее из чума. Шаман садится на оленью шкуру, Ванька возле него на пол. Ив. Тим. с женой сидят на постели. Возвращается Марья и садится возле огня, в другой половине чума. Шаман начинает бить в бубен. Сначала медленно и слабо, затем быстрее и сильнее. Начинает петь. Ему вторит Ванька. Время от времени удары стихают. Тогда прекращается и пение, но удары возобновляются с новой силой и еще более громкое пение вторит им. Так повторяется несколько раз. Пение и удары в бубен прекращаются. Шаман и Ванька вытирают вотлепом мокрые от пота лица).

Šamaani: (kääntyen Vankan puoleen). Lopulta tulit. Meidän täytyy nyt aloittaa. (Vaimolle). Sido koira ulos.

(Marja sitoo koiran ja vie ulos kodasta. Šamaani istuu porontaljalle, Vanka hänen viereensä lattialle. Iv. Tim. Vaimoineen sāngylle. Marja palaa ja istuutuu nuotion viereen kodan toiselle puolen. Šamaani alkaa lyödä rumpua. Aluksi hitaasti ja hiljaa, sitten nopeammin ja voimakkaammin. Aloittaa laulaa. Vanka toistaa. Ajoittain lyönnit hiljenevät. Silloin loppuu myös laulu, mutta lyönnit alkavat uudella voimalla ja vielä voimakkaampi laulu vahvistaa niitä. Näin toistuu muutaman kerran. Laulu ja rummunlyönnit loppuvat. Šamaani ja Vanka kuivaavat hiestä märkiä kasvojaan.) (Nogo 1937, 8.)

Tällainen kuvaus jättää näytelmän ohjaajalle ja näyttelijöille paljon liikkumavaraa siinä, miten he esittävät näytelmässä šamanistisen rituaalin: se voi olla nenetsinkielinen, rituaalikuvaus perustuva rekonstruktio tai sanattomaan lauluun perustuva esitys tai jotain näiden väliltä. Kun tätä kuvausta lukee rinnan muiden Nogon tekstien kanssa, ei voi välttyä vaikutelmalta, että hän ei ole myöskään halunnut

kuvata nenetsien kulttuuria sen sisältä käsin, sen oman ontologian mukaan, kuten nykyisessä alkuperäiskansatutkimuksessa sanottaisiin. Nagon kuvaukset nenetsien kulttuurista on luotu tukemaan neuvostoideologiaa ja sen mukaisia tulkintoja. Hyvänä osoituksena siitä on yhtäältä *Šamaani*-näytelmän loppu, jossa nenetsien šamaani paljastetaan julmaksi ja ahneeksi silmänkääntötemppeujen tekijäksi ja toisaalta *Vavlyo Nenyang* -näytelmän historialliset tulkinnat, jotka ovat niin voimakkaassa ristiriidassa nenetsien oman suullisen historian kanssa, etteivät Nagon jälkeiset nenetsikirjailijat ole halunneet tuottaa Nenyanggista uusia kertomuksia suulliseen perinteeseen tutustuttuaan (Rogatšev 2003, 208–209). Nagon voidaan helposti osoittaa kiinnittyvän tiukasti sosialistisen realismin perinteeseen: hän on käyttänyt paikallisen historian ja suullisen perinteen sisältöjä hyvin löyhänä aineksena, jonka pohjalta hän on tuottanut näytelmäkirjallisuutta. Näytelmät noudattavat sosialismin ajattelumalleja, sille tyypillisiä historiasta tehtyjä tulkintoja ja sosialistisen realismin juonikaavoja. Mutta Vilkan sijoittaminen sosialistiseen realismiin ei sekään tuota ongelmia: hänen juonikaavansa ovat samaa perinnettä kuin Nagonkin ja vaikka hän käyttääkin suullisen perinteen ja suullisen kommunikation keinoja yhtenä kirjallisuuden varantonaan, ne eivät pintatasolla sodi ideologiaa vastaan. Vilkan tekstien tarkempi tarkastelu avanee niistä kuitenkin sellaisia puolia, joita tämän lyhyen katsauksen puitteissa ei ole tarkoituksenmukaista lähteä pohtimaan. Esimerkiksi nenetsien omaehtoisen perinteen käyttäminen teksteissä mahdollistaa neuvostoideologian tuolle puolen ulottuvien tulkintojen tekemisen. Jo lyhytkin tarkastelu osoittaa kuitenkin Maksim Gorkin olleen oikeassa: perinteen ja folkloren rajojen madaltaminen ei ole uhka yksittäisten kirjailijoiden omaperäisyydelle tai heidän luovuudelleen.

KIRJAKIELI, KIRJALLISUUS JA STEREOTYPIA

Mielikuvat omasta itsestä, kulttuurista, kielestä ja sen käytön tavoista sekä toisesta, toisen kulttuurista, kielestä ja sen käytön tavoista tulevat toistuvasti esiin Neuvostoliiton alkuvuosikymmenien nenetsien varhaisen kirjallisuuden julkaisuissa. Mielikuvat toimivat käyttöaineena, jonka avulla rakennettiin kuvaa siitä elämäntavasta ja niistä kulttuuripiirteistä, joita neuvostovallan tulisi muuttaa. Samaan aikaan väkevämmät, utopistiset mielikuvat muutoksen tuloksesta, uudesta, modernista neuvostoyhteiskunnasta rakennettiin vasten tätä kuvastoa, jonka ajateltiin kertovan nenetsien perinteisestä elämäntavasta ja kulttuurista sekä vallankumousta edeltäneistä vuosista tai vuosikymmenistä.

Kieleen liittyvät mielikuvat lomittuivat yksikielisyyden ideologiaan, joka vaikutti myös käsityksiin siitä, miten folklorea oli mahdollista käyttää kirjallisuudessa ja niistä teemoista, joita nenetsien kirjallisuudesta oletettiin löytyvän ja joita teksteihin kirjoitettiin. Tässä kehyksessä nenetsien kirjallisuus oli nenetsinkielistä ja sen moderniuudesta kertoi sekä kirjallisuus itse että latinalaisperäinen kirjaimisto. Ei ole sattuma, että omakielisen opetuksen käytännöstä siirryttiin pois samaan aikaan, kun kirjaimisto muutettiin kyrillisperäiseksi 1930-luvun lopulla. Molemmat uudistukset viestivät yhteiskunnan arvojen venäläistymisestä: rinnakkain eläviä yksikielisiä yhteisöjä ei nähty enää myönteisessä valossa, vaan venäjänkielisyyttä ja Neuvostoliiton yhtenäisyyttä alettiin korostaa monikielisyyden sijasta. Vaikka kielen ja kulttuurin välistä yhteisöllisyyttä luovaa sidettä ei ehkä nähtykään suoranaishana

uhkana Neuvostoliiton yhtenäisyydelle, ei vähemmistökielten merkitystä ihmisten identiteetille haluttu korostaakaan. Koko yksikielisyyttä korostava prosessi oli jätetty taustalle venäläisen arjen monikielisyyden, sen, että useimpien vähemmistön edustajien kielivalikoimaan kuului edelleen muitakin kieliä kuin heidän äidinkieltensä. Oma- tai venäjänkielisessä kirjallisuudessa tämä ei juuri näkynyt: kirjakieli keskittyi äidinkielen ja siksi myös kirjoittajalle läheisen kulttuuripiirin kuvaukseen selkeästi rajattuna yksikkönä. Ainoan poikkeuksen tähän tekivät neuvostovaltioon liittyvät uudissanat, joita lainattiin surutta venäjältä kaikkiin vähemmistökieliin.

Yksikielisyyden lisäksi kieleen liittyvissä 1900-luvun alkuvuosikymmenien mielikuvissa korostuu kielen välinearvo tiedon ja ideologian välittämisessä ja ylläpitämisessä. Niin oppikirjamateriaalit, journalistiset tekstit kuin kaunokirjallisuuskin keskittyivät tietynlaisten, ideologisesti oikeiden ja hyväksyttävien mallien käsittelyyn ja avaamiseen. Malli oli kronologinen ja utopistinen. Kronologian toisessa päässä oli tsaarinaikainen yhteisö, kansa, joka tuli kuvata mahdollisimman selkeästi neuvostoutopiasta erottuvaksi, kielteiseksi ja takapajuiseksi. Kuvauksessa käytettiin luonnollisesti hyödyksi stereotyyppioita, ulkopuolisten kaavamaisia käsityksiä kansasta ja sen elintavoista. Näissä mielikuvissa nenetsit elivät tundralla, jokien ja meren rannalla, paimensivat poroja, kalastivat ja metsästivät. Heidän elämänsä oli yksinkertaista mutta työntäyteistä ja sitä uhkasivat rikkaat poronhoitajat, šamaanit ja ulkopuoliset kauppiat. Holtittomasti juopottelevan, likaisen, yksinkertaisen ja sinisilmäisen nenetsin stereotypia palaa tsaarinaikaisiin teksteihin ja se säilyi kirjallisuudessa läpi neuvostovuosien. Koska stereotypia asettuu kirjallisuudessa niin selkeästi vastakkain myönteisesti värittyneisiin neuvostoutopian kuviin, on nenetsikirjallisuuden ylläpitämä kielteinen mielikuva omasta kieliyhteisöstä hätkähdyttävän voimakas. Mielikuvaa on toistettu niin oppikirjamateriaalissa, journalistisissa teksteissä kuin kaunokirjallisuudessaakin, ja sitä on ylläpidetty yhtä hyvin suullista perinnettä hyödyntävissä kuin niihin mahdollisimman suurta eroa rakentavissakin teksteissä.

Sosialistisessa realismissa on toki kuvattu venäläistäkin kansaa yhtä tyyliä, mutta kielteiset stereotyypit ovat kiilanneet erityisen tehokkaasti monien vähemmistöjen itseymmärrykseen – etenkin kun monet neuvostoutopian myönteisistä mielikuvista jäivät toteutumatta. Stereotyyppien käyttämisessä ja niiden uusintamisessa tulee esiin vielä yksi neuvostokirjallisuutta koskeva modaalinen skitsofrenia: omaa kieltänsä käyttävät ja kulttuurinsa arkipäivän ja sen moninaisuuden hyvin tunteneet kirjailijat kuvasivat yhteisöään ulkopuolisten mielikuvien välityksellä ja sille vieraan sosialistisen realismin kehyksissä. Etenkin varhaiset nenetsikirjailijat lienevät kuitenkin uskoneet vilpittömästi sosialismin tavoitteiden toteutumiseen ja kuvaamiensa negatiivisten piirteiden häviämiseen. Kun ne eivät hävinneet, ja kun jotkut ongelmat, kuten alkoholismi ja venäläisten osoittama halveksunta, jopa kärjistyivät vuosikymmenten saatossa entisestään, näyttävät varhaiset omakieliset kuvaukset irvokkaina nimenomaan kielen ja itseymmärryksen välisen siteen merkityksellisyyttä korostavassa yksikielisyyden kehyksessä.

TUTKIMUSAINEISTOT

- MVK: Nogo = I. F. Nogo 1938: *Vavlyo Nenjangg*. Sale-Hard: Okružnoi Komitet Novogo Alfavita. Yamalo-Nenetski okružnoi muzeino-vystovotšni kompleks imeni I.S. Šemanovskogo: Dokumentalnyi fond.
- MAERAN 2.1.146 = Nogo, I. F. "Vavle Nenjang." *Pjesa v 5 dejsvijah*. Na nenetskom jazyke. 2 varianta. Priloženije: avtobiografija. Nogo, I. F.: Avtograf. 1938. Nautšnuj arhiv MAE RAN fond 2, opis 1, delo 146.
- MAERAN 2.1.145=*Pjesa Iv. Nogo "Vavle Nenjang" na nenetskom i russkom jazykah*. S mašinopisnym ekzempljarom raznotšeniija. Nautšnyj arhiv MAE RAN fond 2, opis 1, delo 145.
- Nogo, Ivan 1937: *Tade'a / Šaman: pjesa v 3-h aktah* [online]. Sal'a Hard: Jedaj Alfawit Komitet. < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201604119442> > [23.11.2017.]
- O našei žizni: sbornik rasskazov, napisannyh studentami Sevfaka LVI im. A. S. Enukidze i obrabotannyh prep. A. K. Podgorskoj*, 1929 [online] < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201604119457> > [23.11.2017.]
- Prokofjew, G. 1932: *Jadaj wada: ħurtej p'eja* [online]. Moskva: Ucpedgiz. < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061729304> > [23.11.2017.]
- Prokofjew, G. 1933: *Jadaj wada: ħabimdej p'eja* [online]. Moskva: Ucpedgiz. < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061729305> > [23.11.2017.]
- Prokofjew, G. 1934: *Jadaj wada: tolangowa toholkobč': ħurtej toholambawa skola je'emņa padawь: ħurtej klass je'emņa* [online]. Moskva, Leningrad: Ucpedgiz. < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201604119450> > [23.11.2017.]
- Prokofjew, G., Afanasjev, P. O., Šapošnikov, I. N. 1935: *Nenəça wada toholkobč': ħurtej toholambawa skola je'emņa: 1, 2 klass je'emņa padawь: grammatika padnawa wato': ħurtej peja* [online]. Moskva, Leningrad: Ucpedgiz. < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061729303> > [23.11.2017.]
- Taiga i tundra* 1928. Sbornik. Vypusk 1.
- Vilka, Nikolai 1938a: *Ngohona / Na ostrove* [online]. Leningrad: Goslitizdat. < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201604119445> > [23.11.2017.]
- Vilka, Nikolai 1938b: *Mar'â: 1 pelâ / Марья: 1 tšast* [online]. Leningrad: Goslitizdat. < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201604119444> > [23.11.2017.]

KIRJALLISUUS

- Alkor (Koškin), J. P. 1932: Voprosy sozdaniija i razvitija natsionalno-literaturnyh jazykov Severa. – Alkor (Koškin), J. P. & Davydov, I. D. (red.) 1932: *Materialy I Vserossiiskoi konferentsii po razvitiju jazykov i pismennosti narodov Severa*. Moskva, Leningrad: Utšpedgiz. 39-64.
- Alkor (Koškin), J. P. & Davydov, I. D. (red.) 1932: *Materialy I Vserossiiskoi konferentsii po razvitiju jazykov i pismennosti narodov Severa*. Moskva, Leningrad: Učpedgiz.
- Bacchilega, Christina 2012: Folklore and Literature – Bendix, Regina & Hasan-Rokem, Galit (eds.), *Companion to Folklore*. Malden: Wiley-Blackwell. 447–463.

- Barš, Zahar Aleksandrovič 1881: Obdorski vozmutitel 1844 ili 1845 g. – *Russkaja starina* XXIII: 377–386.
- Bazanov, A. G. & Kazanski, N. G. 1936: *Missionery i missionerskije školy na Severe*. Arhangel'sk: Severnoje krajevoje izdatelstvo.
- Budarin, M. E. 1964: *Syn plemeni Nenjangov*. Sverdlovsk: Sredne-Uralskoe knižnoje izdatelstvo.
- Castrén, M. A. 1940: *Samojedische Volksdichtung*. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- Clark, Katerina 1981: *The Soviet Novel. History as Ritual*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Clark, Katherine 1989: The Centrality of Rural Themes in Postwar Soviet Fiction. – Hoskins, Geoffrey A. & Cushing, George F. (eds.), *Perspectives on Literature and Society in Eastern and Western Europe*. Basingstoke: Macmillan. 76–100.
- Eriksen, Thomas Hylland 2004: *Toista Maata? Johdatus Antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus & Suomen antropologinen seura.
- Frank, Susi G. 2010: City of The Sun on Ice: The Soviet (Counter-)Discourse of the Arctic in the 1930s. – Ryall, Anka & Schimanski, Johan & Waerp, Henning Howlid (eds), *Arctic Discourses*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 106–131.
- Gal, Susan 2009: Migration, Minorities and Multilingualism: Language Ideologies in Europe. – Mar-Molinero, Clare & Stevenson, Patrick (eds.), *Language Ideologies, Policies and Practices*. New York: Palgrave MacMillan. 13–27.
- Geldern, James von & Richard Stites 1995: *Mass Culture in Soviet Russia: Tales, Poems, Songs, Movies, Plays and Folklore 1917–1953*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Goody, Jack 1987: *The Interface between the Written and the Oral*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gorki, Maksim 1934: *Sovetskaja literatura. Doklad na Pervom Vsesojuznom sjezde sovetskih pisatelej 17 avgusta 1934 goda*. Moskva: Goslitizdat.
- Grenoble, Lenore 2003: *Language Policy in the Soviet Union*. Secaucus: Kluwer Academic Publishers.
- Hirsch, Francine 2005: *Empire of Nations: Ethnographic Knowledge and the Making of the Soviet Union*. Ithaca: Cornell University Press.
- Howell, Dana Prescott 1992. *The Development of Soviet Folkloristics*. New York: Garland Pub.
- Irvine, Jill & Susan Gal 2000: Language Ideology and Linguistic Differentiation. In Kroskrity, P. (ed.), *Regimes of Language*. Santa Fe: School of American Research Press. 35–84.
- Kornijenko, V. 1932: Vosstanije Vaulja. – *Sovetskaja etnografija* 5–6: 112–119.
- Krupnik I. I. 2008: V. G. Bogoraz, ego nasledije i utšeniki' – *Tropoju Bogoraza: Nautšnyje i literaturnyje materialy*. Moskva: GEOS. 17–22.

- Kvašnin, J. N. 2015: Vavle Nenjang. (Opyt obobštšeniija materialov i sostavleniija rodoslovnnoj). – *Vestnik arheologii, antropologii i etnografii* 30(3): 135–145.
- McCannon, John 1998: *Red Arctic: Polar Exploration and the Myth of the North in the Soviet Union, 1932–1939*. New York: Oxford University Press.
- McCannon, John 2003: Tabula Rasa in the North: The Soviet Arctic and Mythic Landscapes in Stalinist Popular Culture. – Dobrenko, Jevgeni Aleksandrovič & Naiman, Eric (eds.), *The Landscape of Stalinsism. The Art and Ideology of Soviet Space*. Seattle and London: University of Washington Press. 241–260.
- Laakso, Johanna 2011: Linguistic approaches to Finno-Ugric literary multilingualism. – Laakso, Johanna & Domokos, Johanna (eds.) 2011: *Multilingualism and Multiculturalism in Finno-Ugric Literatures*. Zürich, Berlin: LITVerlag. 26–36.
- Ljarskaja, Jelena 2016: "Tkan Penelopy": "projekt Bogoraza vo vtoroj polovine 1920-h–1930-h gg. – *Antropoligitišeski forum* 29: 142–186. [online] < <http://anthropologie.kunstkamera.ru/files/pdf/029/liarskaya.pdf> > [23.11.2017.]
- Ogryzko, Vjatšeslav 2003: Tak natšinalas literatura nentsev. – Ogryzko, Vjatšeslav (sost.), *Nenetskaja literatura: sbornik*. Moskva: Literaturnaja Rossija. 3–16.
- Ong, Walter J. 1982: *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. London: Methuen /Routledge.
- Piksanov, N. K. 1938: *Gorki i folklor*. Leningrad: Hudozhestvennaja literatura.
- Podgorskaja, A. K. 1929: Predislovie – *O našei žizni: sbornik rasskazov, napisannyh studentami Sevfaka LVI im. A. S. Enukidze i obrabotannyh prep. A. K. Podgorskoi*. [online] < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201604119457> > [23.11.2017.]
- Puškareva, E. T. 2000: *Nenetskiye pesny-hinabtsy. Sjužetika, semantika i poetika*. Moskva: Vostotšnaja literatura RAN.
- Rogatšev, Vladimir 2003: Spasennyj olenem. – Ogryzko, Vjatšeslav (sost.), *Nenetskaja literatura: sbornik*. Moskva: Literaturnaja Rossija. 206–221.
- Roon, T. P. & A. A. Sirina 2003: E. A. Kreinovič: žizn i sudba utšenogo – Tumarkin, D. D. (red.), *Repressirovannye etnografy*. Vypusk 2. Moskva: Vostošnaja literatura. 47–77.
- Rotšev, J.G. 1979: Komi varianty nenetskih predanii o Vauli Piettomine. – *Mežnatsionalnye svjazi Komi folklori i literatury*. Syktyvkar: Akademiija nauk SSSR, Komi filial. 16–30.
- Slezkine, Yuri 1994: *Arctic Mirrors. Russia and the Small Peoples of the North*. Ithaca (NY): Cornell University Press.
- Ssorin-Chaikov, Nikolai V. 2003. *The Social Life of the State in Subarctic Siberia*. Stanford (CA): Stanford University Press.
- Stites, Richard 1989: *Revolutionary Dreams: Utopian Vision and Experimental Life in the Russian Revolution*. New York: Oxford University Press.
- Toulouze, Eva 2004: The beginning of literacy and literature among the Tundra Nenets. – *Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja* 90: 215–229.

Vahtin, Nikolai 2016: "Projekt Bogoraza". Borba za ogon. – *Antropoligitšeski forum* 29: 125–141 [online]. < <http://anthropologie.kunstkamera.ru/files/pdf/029/vakhtin.pdf> > [23.11.2017.]

Yildiz, Yasemin 2012: *Beyond the Mother Tongue: The Postmonolingual Condition*. Bronx, NY: Fordham University Press.

Filosofian tohtori Karina Lukin toimii folkloristiikan tutkijana Helsingin yliopistossa. Katsaus on osa Koneen säätiön rahoittamaa tutkimusprojektia *Kirjallisuutta ja kulttuuriperintöä yhteistyössä. Kielirepertoarit ja -ideologiat nenetsien 1920- ja 30-lukujen kirjallisuudessa ja perinne-julkaisuissa*. Tutkimusaineiston digitalisointi on tehty Kansalliskirjaston Fenno-Ugricassa.